Erik Carlson

Organiska helheter och kontextualism om finalt värde

Det är lätt att hitta fall där värdet hos en helhet inte tycks vara identiskt med summan av delarnas värden. Jag kan föredra gröt framför ägg till frukost, men samtidigt föredra ägg och kaviar framför gröt och kaviar. Och det är i regel bättre att vara utrustad med en sked än med en kniv vid frukostätande, men samtidigt är det nog bättre att ha en sked och en kniv än att ha två skedar. I den värdefilosofiska litteraturen finns det också gott om exempel som, till skillnad från mina frukostexempel, rör förment *finalt* värde; alltså värde något har för sin egen skull. Ett av flera exempel som härstammar från G.E. Moore handlar om retributiv rättvisa. Moore menade att även om det är finalt dåligt både att ett brott begås och att brottslingen tillfogas lidande genom att straffas, så är den helhet som består av brott och straff finalt bättre, eller mindre dålig, än den helhet som innehåller brottet och avsaknaden av straff.[1] Och även skeptiker beträffande retributiv rättvisa kan hålla med om att det är bättre att Ada begår ett brott och straffas än att Bo begår samma brott och Ada straffas, trots att brottslingens identitet inte påverkar brottets finala värde.[2] En annan typ av exempel bygger på värdet av variation. Roderick Chisholm har hävdat att även om det finala värdet av *a = att betrakta en viss* målning *m*, är större än det finala värdet av *b = att lyssna till ett visst musikstycke*, så kan värdet av *b* och *c* vara större än värdet av *a* och *c*, om *c = att betrakta en* målning som är *exakt likadan som m*.[3]

Moore introducerade termen ”organisk” som beteckning på helheter av det här slaget, och han definierade en organisk helhet just som en helhet vars värde inte är identiskt med summan av dess delars värden.[4] Denna

[1] Moore 1903, s. 214.

[2] Denna variant av Moores exempel har jag lånat från Sven Danielsson (1997, s. 32).

[3] Chisholm 1986, s. 70–71.

[4] Moore 1903, s. 36. Han använder omväxlande termerna ”organic unity” och ”organic whole”. På några ställen ger han en liknande men inte ekvivalent definition, utan att kommentera skillnaden mellan de två definitionerna. Mer om detta, liksom en diskussion om hur ”del” och ”helhet” bör förstås i sammanhanget, finns i Carlson 2015.

Filosofisk tidskrift 2016 nr 3, 31–37

definition har sedan blivit gängse, även om andra definitionsförslag inte saknas i litteraturen. En del författare har påpekat att Moores definition förutsätter det långtifrån självklara antagandet att vi meningsfullt kan addera värden. Själv har jag argumenterat för att definitionen är olämplig av ett mer fundamentalt skäl. Lite förenklat uttryckt har utvecklingen inom mätningsteori efter Moores tid visat att det är meningsfullt att addera värden bara om varje helhets värde är identiskt med summan av dess delars värden, och det således inte finns några organiska helheter i Moores mening. Påståendet att det finns organiska helheter, enligt Moores definition, är därför med nödvändighet antingen falskt eller meningslöst.[5]

Varför ter sig då Moores definition i termer av ”summor” av värden så naturlig, för att beskriva sådana här fall? Förklaringen är nog att de relevanta helheterna tycks involvera brott mot just de strukturella egenskaper som kännetecknar addition. En sådan egenskap är att $x > y$ om och endast om $x + z > y + z$. Detta motsvarar ett antagande som i mätningsteori brukar kallas ”monotonicitet”. Anta att de objekt vi vill mäta kan sättas samman, eller ”konkateneras”, med hjälp av en operation, som vi betecknar $\circ$.[6] Vidare, låt F vara det attribut som ska mätas, t.ex. längd, vikt eller värde, och låt $\succ$ stå för ”F-are än”. Monotonicitetsantagandet kan då formuleras så här:

> *Monotonicitet:* Det gäller för alla mätobjekt a, b och c att $a \succ b$ om och endast om $a \circ c \succ b \circ c$.

Monotonicitet är ett nödvändigt villkor för att det ska vara mätningsteoretiskt meningsfullt att addera värden, och att påstå att något värde är identiskt med summan av vissa andra objekts värden.[7] Additiv mätning förutsätter, för det första, att det finns en numerisk funktion f, sådan att det gäller för alla mätobjekt a och b att (i) $f(a) > f(b)$ om och endast om $a \succ b$, och (ii) $f(a \circ b) = f(a) + f(b)$. För det andra måste det gälla att en annan funktion g uppfyller (i) och (ii) om och endast om g är en ”likhetstransformation” av f. Det sistnämnda innebär att det finns ett reellt tal $x > 0$, sådant att för alla mätobjekt a, $g(a) = xf(a)$. Om dessa villkor är

[5] Carlson 2015, avsnitt 1.

[6] Det är inte uppenbart att bärarna av finalt värde kan konkateneras, eller i så fall hur. Konjunktion eller mereologisk fusion är två möjligheter, beroende på vilka typer av entiteter som kan vara värdebärare.

[7] Att ett sådant påstående är ”meningsfullt” innebär att det är sant i alla numeriska representationer som korrekt avspeglar relationerna mellan mätobjekten. (Se t.ex. Roberts 2009, kap. 2.) Om det finns en representation f, enligt vilken $f(a) = 3$, $f(b) = 2$, $f(a \circ b) = 5$, och en annan representation g, enligt vilken $g(a) = 4$, $g(b) = 3$, $g(a \circ b) = 5$, så är påståendet att värdet av $a \circ b$ är summan av a:s och b:s värden inte meningsfullt. Detta eftersom påståendet är sant i f men falskt i g.

uppfyllda har vi en additiv kvotskala.[8] På en sådan skala representeras alltså värdet av ett sammansatt objekt alltid som summan av delarnas värden. Längd, massa och volym är exempel på attribut som kan mätas på en additiv kvotskala.[9]

Alla exemplen i den här uppsatsens första stycke kan naturligt formuleras som motexempel mot monotonicitet, och jag tror detsamma gäller för de flesta föregivna exempel på organiska helheter. Kanske kan en organisk helhet därför definieras som en helhet som involverar brott mot monotonicitet.[10] Åtminstone tycks detta definitionsförslag rimligt om vi, i likhet med Moore, antar att allt finalt värde är *intrinsikalt* värde, i den meningen att värdet bara beror på interna, icke-relationella egenskaper hos värdebäraren.[11] Enligt denna syn, som vi kan kalla ”intrinsikalism”, kan en värdebärares finala värde inte variera, beroende på helheten i vilken den ingår som en del. Den motsatta synen, som vi kan kalla ”kontextualism”, innebär att finalt värde kan bero delvis på relationella egenskaper. Enligt kontextualismen kan alltså en värdebärares finala värde variera, beroende på i vilken helhet den ingår.

Om kontextualismen är sann är det inte uppenbart att typiska exempel på organiska helheter implicerar brott mot monotonicitet. I Chisholms variationsexempel förefaller det visserligen som om $a \succ b$ och $b \circ c \succ a \circ c$. Men kontextualisten kan invända att denna beskrivning av situationen är felaktig. I själva verket ökar b:s värde, i förhållande till a:s, då b är en del av $b \circ c$, så att $b \succ a$. I så fall har vi inget brott mot monotonicitet, eftersom den situation där $a \succ b$ är en annan än den där $b \circ c \succ a \circ c$. Det som kännetecknar en organisk helhet är i stället, kan kontextualisten hävda, just att det finala värdet hos en del är beroende av helheten där den ingår.[12]

Moore kallade själv sin princip om organiska helheter en ”paradox”, och många delar intuitionen att en helhets värde måste kunna härledas ur delarnas värden. Kontextualismen verkar erbjuda en möjlighet att förena denna intuition med de till synes rimliga värdeantaganden som ligger bakom många exempel på organiska helheter.[13] Om monotonicitet

[8] Se Krantz et al. 2007, kap. 3.

[9] Som namnet antyder gör en kvotskala påståenden om kvoter mellan mätobjekten meningsfulla. Kvoten mellan två objekts värden är alltså densamma i alla representationer.

[10] Jag har tidigare föreslagit denna definition. Se Carlson 1997, s. 57.

[11] Moore gjorde ingen distinktion mellan finalt och intrinsikalt värde, förmodligen beroende på att han antog att dessa typer av värde alltid sammanfaller. Han använder genomgående termen ”intrinsic value”.

[12] Det är dock tveksamt om alla typer av kontextberoende rimligen kan klassificeras som fall av organiska helheter. Se Carlson 2015, avsnitt 4.

[13] Detta har framhållits av H. J. Paton (1942, s. 125) och Jonas Olson (2004, s. 43).

och andra strukturvillkor för en additiv kvotskala kan bevaras, så kan finalt värde aggregeras och mätas på liknande sätt som längd och vikt. Detta skulle vara en stor teoretisk fördel, inte bara för vår förståelse av värdeförhållandet mellan delar och helheter, utan också när det gäller att formulera substantiella axiologiska och normativa teorier. (Maximerande konsekventialism är standardexemplet på en normativ teori som förutsätter att finalt värde kan mätas additivt.) Kontextualismen har alltså härvidlag, kunde man hävda, en fördel framför intrinsikalismen.[14]

För att kunna bedöma huruvida kontextualismen verkligen har någon sådan mätningsteoretisk fördel, bör vi formulera det kontextualistiska försöket att förena monotonicitet och organiska helheter lite mer precist. Låt S_1, S_2, … stå för ett antal möjliga situationer, som bara skiljer sig åt med avseende på vilka enkla och sammansatta värdebärare som föreligger. Vi kan särskilja två versioner av monotonicitetsvillkoret, varav den första är logiskt starkare än den senare:

> *I-monotonicitet:* Om $a \succ b$ i någon situation *Si*, så $a \circ c \succ b \circ c$ i alla situationer S_j. Och om $a \circ c \succ b \circ c$ i någon situation S_i, så $a \succ b$ i alla situationer S_j.
>
> *K-monotonicitet:* För alla situationer S_i, $a \succ b$ i *Si* om och endast om $a \circ c \succ b \circ c$ i S_i.

Givet intrinsikalism är distinktionen mellan *I*- och *K*-monotonicitet oväsentlig, eftersom värdeförhållanden inte varierar mellan situationer. Någots finala värde beror ju enligt intrinsikalismen aldrig på vilka andra värdebärare som föreligger. Intrinsikalisten måste alltså antingen acceptera både *I*- och *K*-monotonicitet eller förneka båda villkoren. Kontextualisten, å andra sidan, kan hävda att organiska helheter är oförenliga med *I*-monotonicitet men förenliga med *K*-monotonicitet. I Chisholms exempel kan kontextualisten hävda att i situationer där $b \circ c$ föreligger, så gäller att $b \succ a$ och $b \circ c \succ a \circ c$. I övriga situationer gäller att $a \succ b$ och $a \circ c \succ b \circ c$. Detta innebär brott mot *I*-monotonicitet, men inte mot *K*-monotonicitet. Om kontextualisten dessutom kan visa att additiv mätning bara förutsätter *K*-monotonicitet, och inte *I*-monotonicitet, så har han påvisat en väsentlig fördel med kontextualism.

Ett problem med denna strategi är att bevarandet av *K*-monotonicitet

[14]Se dock Danielsson 1997 för ett intressant förslag på hur organiska helheter, där monotonicitet inte gäller, och additiv mätning kan förenas inom ett intrinsikalistiskt ramverk. Zimmerman 2001 argumenterar för att vi kan förneka existensen av organiska helheter, och därmed brott mot monotonicitet, men ändå ge utrymme för många av de intuitioner som ligger bakom påstådda exempel på organiska helheter.

tycks förutsätta godtyckliga och ibland mindre rimliga värdeantaganden. I Chisholms exempel kräver *K*-monotonicitet att *b*:s värde ökar, i relation till *a*:s, då $b \circ c$ föreligger. Men detta antagande framstår som omotiverat. Varför inte lika gärna hävda att det är *c*:s värde som ökar, så att $b \circ c \succ a \circ c$, trots att $a \succ b$? Eller varför inte anta att *a*:s eller *c*:s, eller bådas, värde minskar då $a \circ c$ föreligger? Detta innebär också att $b \circ c \succ a \circ c$ och $a \succ b$, i strid mot *K*-monotonicitet. Det är svårt att se något skäl att göra det första antagandet snarare än något av de senare, förutom önskan att rädda *K*-monotonicitet.

Det här problemet accentueras i exemplet med brott och straff. Låt *a* stå för att Ada begår ett brott, låt *b* stå för att Bo begår ett likadant brott, och låt *c* stå för att Bo straffas. Vi vill hävda att *a* och *b* är lika bra, eller snarare lika dåliga, i en situation där ingen straffas, men att $b \circ c \succ a \circ c$, i en situation där Bo straffas. *K*-monotonicitet förutsätter då att $b \succ a$ i den senare situationen. Men det förefaller inte särskilt plausibelt att hävda att det förhållandet att Bo straffas gör hans brott mindre dåligt än Adas brott. Ett rimligare antagande är att brotten i sig är lika dåliga även i denna situation, men att $b \circ c \succ a \circ c$ därför att Bos straff är mindre dåligt när det kombineras med hans brott, än när det kombineras med Adas brott. Detta är oförenligt med *K*-monotonicitet. Här tycks alltså de antaganden som krävs för *K*-monotonicitet inte bara godtyckliga, utan även mindre rimliga än alternativa antaganden som bryter mot detta villkor.

Ytterligare problem uppstår när det gäller värdena hos sammansatta värdebärare i situationer där de inte föreligger. I exemplet med brott och straff har vi antagit att $a \sim b$, i en situation där ingen straffas. Om *K*-monotonicitet ska gälla måste då $a \circ c \sim b \circ c$ i denna situation. Men detta verkar fel. Intuitionen att $b \circ c \succ a \circ c$ är inte avhängig av att någon faktiskt straffas. Ett möjligt svar, från kontextualistens sida, är att bara de värdebärare som föreligger i en given situation har något värde i denna situation. I situationer där $a \circ c$ och $b \circ c$ inte föreligger uppstår därför inte frågan om hur de är värdemässigt relaterade. Detta innebär att monotonicitetsvillkoret måste försvagas ytterligare:

> *K*-monotonicitet:* För alla situationer S_i, sådana att *a*, *b*, $a \circ c$ och $b \circ c$ föreligger i S_i, $a \succ b$ i S_i om och endast om $a \circ c \succ b \circ c$ i S_i.

Den här lösningen är ganska drastisk, eftersom vi normalt antar att vi kan göra värdejämförelser mellan värdebärare som inte alla föreligger. Detta är kanske tydligast i fall som involverar inbördes oförenliga värdebärare. Det låter helt naturligt att påstå att det är bättre att p = *Cecil är lycklig vid tidpunkten t*, än att q = *Cecil är olycklig vid t*. Om bara sakförhållanden som föreligger har värde är påståendet att *p* är bättre än *q* inte sant i någon situation, eftersom det inte finns någon situation där både *p* och *q* föreligger. Man kan undvika denna slutsats genom att hävda att utsagan att *p* är bättre än *q* ska förstås som utsagan att *p*:s värde i en situation där *p* föreligger är större än *q*:s värde i en situation där *q* föreligger.[15] Men om värdejämförelser som involverar icke föreliggande värdebärare analyseras på detta sätt är det tveksamt om kontextualisten kan rädda den version av monotonicitet som behövs, genom att anta att bara föreliggande värdebärare har värde. Detta eftersom analysen förutsätter att *värden* kan jämföras mellan situationer. Det värde *p* har i en situation där *p* föreligger måste kunna jämföras med det värde *q* har i en situation där *q* föreligger. Vi måste därför ha ett ”transsituationellt” mått som tilldelar värden inte bara inom, utan även mellan situationer. Då återkommer de problem med monotonicitetsvillkoret som inskränkningen till föreliggande värdebärare var avsedd att undvika.

Om det däremot inte finns något transsituationellt mått implicerar antagandet, att bara föreliggande värdebärare har värde, i många situationer en alltför mager konkatenationsstruktur för additiv mätning. De enklaste additiva strukturerna förutsätter att $\circ$ är en sluten operation; d.v.s. att alla par av objekt kan konkateneras. Det finns mer komplicerade strukturer som inte kräver slutenhet hos $\circ$, men även dessa strukturer innehåller ett stort antal konkatenationer.[16] Att detta är nödvändigt för additivitet är lätt att inse. Anta att vi har tre atomära objekt *a*, *b* och *c*, och att $b \circ c$ är den enda konkatenation som föreligger. Ordningen mellan objekten är, låt oss säga, $b \circ c \succ a \succ b \succ c$. Det är uppenbart att det finns representationer *f* som bevarar denna ordning, men där $f(b \circ c) \neq f(b) + f(c)$. Antagandet att endast föreliggande värdebärare har värde, i en given situation, är alltså oförenligt med att villkoren för additiv mätning är uppfyllda i alla situationer.

Sammanfattningsvis finns det flera svårigheter med det skisserade kontextualistiska försöket att förena organiska helheter och additiv mätning. Idén förutsätter till synes godtyckliga och ibland implausibla värdeantaganden. Vissa av dessa tvivelaktiga antaganden kan eventuellt undvikas om bara värdebärare som föreligger tilldelas värde. Men då får vi i många fall en struktur som inte uppfyller andra nödvändiga villkor för additiv mätning. Dessa problem indikerar att kontextualism knappast har några mätningsteoretiska fördelar framför intrinsikalism.

[15] Om *p* och *q* har olika värden i olika situationer där de föreligger måste analysen peka ut någon eller några av dessa situationer som de relevanta för jämförelsen ifråga.

[16] Se Krantz et al. 2007, kap. 3.

LITTERATUR

Carlson, E. 1997. ”A Note on Moore’s Organic Unities”. *The Journal of Value Inquiry* 31, s. 55–59.

Carlson, E. 2015. ”Organic Unities”. I *The Oxford Handbook of Value Theory*, red. I. Hirose och J. Olson, s. 285–299. New York: Oxford University Press.

Chisholm, R. M. 1986. *Brentano and Intrinsic Value*, Cambridge: Cambridge University Press.

Danielsson, S. 1997. ”Harman’s Equation and the Additivity of Intrinsic Value”. I *For Good Measure*, red. L. Lindahl et al., s. 23–34. Uppsala: Filosofiska inst.

Krantz, D. H., D. Luce, P. Suppes, och A. Tversky. 2007. *Foundations of Measurement*, vol. I. Mineola, NY: Dover Publications.

Moore, G. E. 1903. *Principia Ethica*. Cambridge: Cambridge University Press.

Olson, J. 2004. ”Intrinsicalism and Conditionalism about Final Value”. *Ethical Theory and Moral Practice* 7, s. 31–52.

Paton, H. J. 1942. ”The Alleged Independence of the Good”. I *The Philosophy of G. E. Moore*, red. P. A. Schilpp, s. 113–134. Evanston, Ill.: Northwestern University Press.

Roberts, F. 2009. *Measurement Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zimmerman, M. J. 2001. *The Nature of Intrinsic Value*,.Lanham, MD: Rowman and Littlefield.